

CAYDIRICILIĞIN SINIRLARI: CAYDIRICILIK EKSENLİ SUÇ ÖNLEME VE MÜCADELE POLİTİKALARINA ELEŞTİREL BİR YAKLAŞIM

Limits of Deterrence: A Critical Approach to Deterrence-Based Crime Prevention Policies

Osman DOLU*
Hasan BÜKER**

Özet

Kriminoloji alanında gerçekleştirilen bilimsel çalışmalar, suç problemi karşısında Türkiye ve diğer ülkelerde uygulanan, cezaların etkinliğini artırarak caydırıcılık sağlama yaklaşımının beklenen etkiyi göstermesinin oldukça zor olacağını işaret etmektedir. Bunun en önemli nedeni, bu tür yaklaşımların temelini oluşturan düşünsel yapının pek çok açıdan sınırlı oluşudur. Bu sınırlılık; suçun rasyonel bir davranış olarak görülmesi, zaman/mekân açısından yer değiştirebilmesi ve kişilere/durumlara göre farklılık göstermesinden kaynaklanmaktadır. Sınırlılıkları nedeniyle suç karşısında beklenen caydırıcı etkiyi doğurması oldukça zor görünen bu tür politikalar yerine etkinliği bilimsel olarak ortaya konulmuş sosyal temelli politikalara yönelmek daha iyi sonuçlar doğuracaktır.

Anahtar Kelimeler: Caydırıcılık Teorisi, Rasyonel Tercih Teorisi, Sınırlı Rasyonellik, Suçun Yer Değiştirmesi.

Abstract

Criminological studies have indicated that deterrence-based crime policies in practice in Turkey and in other countries alike are hardly likely to provide expected efficiency. This is mostly due to the fact that the theoretical bases of these policies have several limitations. These limitations are related to rationality of criminal behavior, time/place displacement of crime and personal/situational differences in crime. Instead of

* Dr., Polis Akademisi Önleyici Hizmetler ve Çocuk Suçluluğu Araştırma Merkezi, odolu@kent.edu

** Dr., EGM, Kriminal Araştırma ve Teknik Eğitim Merkezi

PBD, 11 (3) 2009, ss.1-22

these limited policies that are seemingly not capable of endowing with expected deterrence effect, applying empirically-supported, social policy-based policies will be more effective.

Keywords: Deterrence Theory, Rational Choice Theory, Bounded Rationality, Crime Displacement.

Giriş

Modern toplumların sosyal anlamda yaşadıkları hızlı değişim, beraberinde mutlak refah ve huzur unsurları yanında pek çok sorunu da getirmiştir. Suç, suçluluk ve suç mağduru olma korkusu kavramları bu sosyal sorunların önemli bir kısmını ifade etmektedirler. Suç ve ilişkili diğer sosyal problemler suça verilecek sosyal tepkiyi devlet eliyle yönetmek ve suçu önlemek üzere kurulmuş devlet organizasyonlarını içeren ceza adalet sistemlerine¹ kaotik bir iş yüklemekte, hatta bu iş yükü ülkemizin de içinde bulunduğu pek çok modern ülkede sistemlerin tıkanma noktasına geldiği krizlere yol açmaktadır. Artan suç mağduru olma korkusu, suçların farklılaşması, boyut değiştirmesi ve oransal anlamda artışı ceza adalet sistemlerinin genişlemesine, daha çok personel istihdam etmesine ve ülke bütçelerinden daha fazla pay almasına da yol açmaktadır (Center on Juvenile and Criminal Justice, 2001; Dymond, 2006; Mainprize, 1992). Ne var ki, halen suç ve ilgili sosyal problemler toplum bireyleri arasında artan bir korku ve endişe kaynağı olarak yerini korumaktadır (DuBow, McCabe ve Kaplan, 1979; Miceli vd., 2004; Skogan ve Maxfield, 1981; Parker ve Ray, 1990).

Bu makale, ortaya çıkan bu durumu modern ceza adalet sistemlerinin düşünsel temellerini oluşturan “Caydırıcılık Teorisi” perspektifinden değerlendirerek, bu teorik yaklaşımın suç önleme gayretindeki sınırlılığını ortaya koymayı hedeflemektedir. Bu çalışma ile tartışılan düşünceler genel olarak modern ceza adalet sistemlerinin geniş yapıları ve tükettikleri toplumsal kaynaklara rağmen ne için suç önleme adına bu derece etkisiz kaldıklarına yönelik bir açıklama getirilmeye çalışılmaktadır. Bu konunun devam edecek ampirik çalışmalarla irdelenmesi ve sınırlılıkların belirlenmesi ise, gelecek adına suç politikalarının yönlendirilmesi ve belirlenmesi adına büyük bir önem ifade etmektedir. Çalışmamız bir yönüyle de bu alanda yapılacak ampirik

---

¹ “Ceza Adalet Sistemi” kavramı İngilizce’de “Criminal Justice System” olarak kullanılan ve kolluk, ceza mahkemeleri ve ceza infaz kurumlarının birlikte değerlendirildiği resmi yapılanmayı ifade etmektedir.

çalışmalara bir temel teşkil etme ve bu konunun daha geniş olarak bilimsel platformda tartışılmasını teşvik etmeyi hedeflemektedir.

Makalemiz, “Caydırıcılık Teorisi”nin fikri temellerini ve bu fikirlerin günümüz ceza adalet sistemlerini ne şekilde yönlendirdiğini inceleyen genel bir literatür taraması ile başlamaktadır. Devam eden bölümler ise genel varsayımları açısından bu teorik yaklaşımın, suç önleme ve suçla mücadele anlamında ne tür sınırlılıkları olduğunu değerlendirmektedir. Bu değerlendirmeler ışığında caydırıcılık temelli suç politikaları üreten ve uygulayan ceza adalet sistemleri için sergilenmesi gereken alternatif yaklaşımların değerlendirilmesi ile çalışma sonuçlandırılmıştır.

1. Kriminolojide Klasik Okul ve Caydırıcılık Yaklaşımı

Akılcılık ve rasyonalite fikirleri temelinde yükselen Klasik Okul’la birlikte suç teşkil eden davranışlar, aynen diğer davranışlar gibi bireylerin bilerek ve isteyerek gerçekleştirdikleri eylemler olarak görülmeye başlanmış ve birey davranışlarının yegâne sorumlusu olarak görülmeye başlanmıştır. Bu mantıksal çerçeve içinde suçlar, bireylerin ortaya koyduğu rasyonel tercihlerin bir sonucu olarak ele alınmış ve bu nedenle de suçlarla başa çıkılması ve suçların önlenmesi için geliştirilen politikalar da bu çerçevede oluşturulmuşlardır. Özellikle 1970 – 1980 arası dönemde, pozitivist düşüncelerin hâkim oluşuyla birlikte geri plana itilen Klasik Okul fikirleri yeni bir canlanma sürecine girmiş ve caydırıcılık eksenli suç önleme stratejileri başta ABD olmak üzere pek çok Avrupa ülkesinin ceza adalet sistemlerine hâkim olmaya başlamıştır. Bu süreçte, 1960’lara kadar oldukça popüler bir şekilde uygulanan rehabilitasyon ve suçluların ıslahı anlayışı yerine suçluya aman vermeyen ceza eksenli bir bakış açısı benimsenmiştir. Böylece, ‘rasyonel tercihler’ olarak görülen suçların caydırıcı tedbirler ve yüksek cezalarla ‘rasyonel olmayan alternatifler’ haline getirilerek önlenebileceği düşünülmüştür (Bailey ve Lott, 1976; Becker, 1968; Kengel, 1993; Zimring ve Hawkins, 1973/1976).

İtalyan düşünür Beccaria, 1764 yılında yayınladığı “Suç ve Ceza Üzerine Bir Deneme” (*An Essay on Crime and Punishment*) adlı eseriyle ortaya koyduğu fikirlerle, bugün modern toplumlarda ceza adalet sistemlerinin temelini oluşturan fikrîsel alt yapıyı da şekillendirmiştir. Bu eserinde Beccaria (2003:20) kanunları, “insanları bir toplum olarak bir araya getiren şartlardır” şeklinde tanımlamaktadır. Bu şartlar ise,

insanların sahip oldukları özgürlüklerinden huzur ve güven içinde bir hayat sürdürebilmek için feda edilerek oluşturulmuştur. Bu şekilde feda edilen özgürlüklerin kullanım hakkı ise toplanarak millet egemenliğini kullanarak güce yani idareye devredilmiştir. Dolayısıyla kanun koyma, bu kanunları icra etme ve kanunların ihlali halinde gerekli yaptırım uygulama hakkı da bu otoritenin görev ve yetkisine verilmiştir (Beccaria, 2003:20). Suçları rasyonel bir hesaplama sonucu daha az maliyetle daha fazla fayda elde etme beklentisiyle gerçekleştirilen davranışlar olarak gören klasik okul yaklaşımı, Beccaria'nın ortaya koyduğu, devlet eliyle kanunların ve cezaların yürütülmesi fikrinden hareketle toplumda suçla yönelik davranışın caydırılmasını rasyonel dengenin resmi cezaların etkililiğini artırarak bozmaya bağlamıştır. Bu yaklaşıma göre; suça yönelen kimse yapacağı rasyonel hesaplamada suç davranışı neticesinde elde edeceği faydanın / hazzın bu suçu işlemesi halinde uğrayacağı zarardan / çekeceği acıdan daha düşük olacağını öngörerek suç işlemekten cayacaktır. Bu durum da devletin uygulayacağı cezalar marifetiyle sağlanacaktır.

Beccaria'ya (2003:21–22) göre bu cezaların, beklenen caydırıcı etkiyi gösterebilmeleri için; kesinlik (*certainty*), hızlılık (*celerity/swiftness*) ve (3) şiddetlilik (*severity*) özelliklerini taşımaları gerektiğini belirtmiştir. Kesinlik, suç ile ters ilişkili olarak diğer ilkeler arasında en önemli caydırıcılık faktörüdür. Kanunlar, keyfi uygulamaların ve haksızlıkların önüne geçebilmek için herkesin anlayabileceği bir şekilde ve belirsizliklerden uzak bir şekilde yazılı hale getirilmelidir. Açık ve anlaşılır kanunların/ cezaların er ya da geç uygulanacağına olan inanç, suç halinde cezadan kaçış ihtimalinin çok zayıf olacağı düşüncesi ile caydırıcı bir etki ortaya koyacaktır (Tittle ve Rowe, 1974; Jensen, Erickson ve Gibbs, 1978; Kenkel, 1993). Beccaria (2003:21), “bir suçun işlenmesini takiben bir ceza ne kadar çabuk verilebilirse o ölçüde adil ve amacına ulaşmış olur” diyerek suçun işlenmesi ile ceza tayini ve infazı arasındaki bağlantının zaman açısından kopmamasını beklenen caydırıcı etkinin sağlanması için ikinci önemli prensip olarak ortaya koymuştur. Son olarak da, kanunlarla tayin edilen cezaların suçlarla orantılı derecede şiddetli olması beklenen caydırıcılık etkisi için vazgeçilemez bir unsur olarak belirtilmiştir (Beccaria, 2003:21).

Yukarıda genel hatları ile ortaya konulan Klasik Okul düşünceleri, toplumda herkesi suç işleme potansiyeline sahip bireyler olarak değerlendirerek devlet eliyle belirlenen ve uygulanan cezalandırma yaklaşımını esas alan ceza adalet sistemlerinin doğuşunu ve giderek genişlemesini beraberinde getirmiştir. Toplumlar giderek yaygınlaşan suç

problemi karşısında daha ağır cezalar öngören kanunları kabul etmişler, daha çok kolluk kuvveti istihdam etme yoluna gitmişler, daha çok ceza infaz kurumu inşa ederek buraların kapasitelerini genişletmişlerdir. Ne var ki, günümüz toplumlarının suç karşısında geldiği nokta insanları devlet eliyle cezalandırmayı dolayısıyla da suçluluk davranışından caydırmayı esas alan sistemlerin beklenen etkiyi oluşturmadığını göstermektedir. Bu çalışma, geline bu noktanın caydırıcılık esaslı bir ceza adalet sisteminin kaçınılmaz olarak bir takım sınırlılıkları taşıyacağı, dolayısıyla da beklenildiği şekilde toplumda suçu önleyemeyeceğini tartışmaktadır. Tartışma genel olarak bireylerin rasyonelliklerinin sınırlı oluşu, caydırıcı tedbirlerin zaman zaman suçu önlemeyip suçun zamanı, mekânı, tipi, işleniş şekli veya hedef kitlesi itibarıyla değişikliğe uğrayabileceği ve son olarak da suç ve suçlu özelliklerine göre caydırıcı etkideki değişime uğrayabileceğini ele alan başlıklar altında ortaya konulmuştur.

2. Şarhlı Özgür İrade veya Sınırlı Rasyonellik

Caydırıcılık esaslı ceza adalet sistemlerinin temelini oluşturan Klasik Okul'a göre insanlar özgür iradeleriyle yaptıkları rasyonel tercihlerle hareket ederler (Schmaller, 2004:119). Aynı şekilde suçlular da kendi mantıkları açısından rasyonel ve bilinçli tercihler yaparak suç işlerler. Ne var ki, bu tercihler hemen hiçbir zaman yeterli bilgi ve donanımla yapılamaz (Schmaller, 2004:120). Zira insanlar karar alırken sahip oldukları bilgi ve bu bilginin değerlendirilme süreci çoğu zaman mükemmel değildir. Bu nedenle de karar alma süreçlerinde ekonomi biliminde bilgi asimetrisi denilen ve bireyin rasyonelliğini etkileyen bir problem vardır. Bu problem de devlet eliyle yürütülen cezaların etkinliğinin yukarıda belirtilen şekilde arttırılmasının beklenen suç önleme etkisini gerçeğe getiremeyeceğini ortaya koyar.

Herbert Simon'un sınırlı rasyonellik fikrini ortaya atmasıyla insanların rasyonel kapasitelerini ideal seviyede kusursuz gören teorik modellerin aslında insanların karar alma sürecinde yaşadıkları, sınırlı bilgi, sınırlı bilişsel kapasite ve sınırlı zaman gibi problemleri ne denli göz ardı ettiği daha iyi anlaşıldı. Simon'a göre bireyler bu sınırlılıkları aşabilmek için, her gün uygulanarak standart hale gelen bazı pratik bilgileri kullanıyor ve her seferinde en baştan ayrıntılı bir analiz yapmak yerine daha önce benzer durumlarda işe yaradıklarını bildikleri modelleri

uygulamaya koyuyorlardı. Bireyler, karlılık düzeyi tatminkar bir seviyeden aşağı düşene kadar benzer taktiklerle yola devam ediyor, bu taktiklerin işe yaramamaya başlaması durumunda ise karlılığı yeniden eski seviyelerine çıkarabilecek yeni yollar arıyorlardı (Ward, 2002:72).

Bu fikirler sadece ekonomi ile sınırlı kalmamış ve kriminolojik yaklaşımlar üzerinde de etkili olmuştur. Cornish ve Clarke (2003:278, 280), suçun bireylerin rasyonel tercihleri ile meydana gelen bir hadise olduğunu ancak bu rasyonelliğin yetenek, zaman ve konuya ilişkin gerekli bilgi yönüyle sınırlı olduğunu, dolayısıyla da suçluların da sınırlı bir rasyonellik ile suç işleme kararı almış olabileceklerini iddia etmiştir. Dolayısıyla, hem bilgi yönüyle eksiklik, hem de bu bilgiyi analiz yeteneği açısından zamanında işleyip analiz edebilme yönüyle de başka bir eksiklik dikkatimizi çekmektedir. Bilgi yönüyle meydana gelen problem bazen bilginin azlığı, bazen de gereğinden fazla bilgi olması şeklinde kendini gösterebilir. Birinci senaryoda sağlıklı bir karar verebilmek için ihtiyaç duyulan bilgi eksikliği söz konusu iken ikinci senaryoda insanların bu kadar çok bilgiyi analiz edebilmek için gerekli nörofizyolojik kapasiteden yoksun olması durumu söz konusudur.

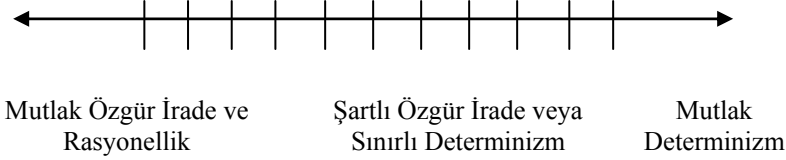
Ayrıca, bütün suçluların rasyonel olduklarını ve her zaman rasyonel davrandıklarını düşünmek doğru değildir. Örneğin, ihtirasla veya gençlik saikiyle, zekâ geriliği, genetik problemler, biyolojik ve psikolojik nedenlerle işlenen suçlara bakıldığında zaman insanların her zaman mantıklı kararlar vermedikleri ve rasyonel hareket etmedikleri anlaşılmaktadır. Bu sebeplerle Klasik Okul'un ortaya koyduğu rasyonellik varsayımının diğer kriminolojik okullar tarafından çeşitli vesilelerle eleştirildiğini görmekteyiz (Cullen ve Agnew, 2003:17-18).

Bu noktada, insanın rasyonelliğini etkileyen bu ve benzeri çevresel, biyolojik ve psikolojik faktörlerin varlığı, Klasik Okul ile Pozitivist Okul yaklaşımları arasında bir uzlaşmayı ve orta yol bulma anlamında “şartlı özgür irade” (*conditional free will*) (Fishbein, 1990:30-31,36) veya “sınırlı determinizm” (*degree determinism*) (Denno, 1988:618-619, 660-664) fikirlerinin ortaya atılarak ve sınırlı rasyonellik kavramına benzer yaklaşımların ortaya konulmasına yol açmıştır.

Sınırlı determinizm, Şekil 1’de de ifade ettiğimiz gibi, bir uçta mutlak özgür irade ile diğer uçta ise mutlak determinizmin olduğu bir süreç içinde, her iki kutbun da çekici özelliği nedeniyle hadiselerin ne tamamen özgür irade sonucu ne de tamamen deterministik süreçler sonucunda cereyan etmediğini ifade eder. Bu anlamda şartlı özgür irade de, benzer bir mantıkla, insanların özgür iradeleri ve rasyonelliklerinin, insan iradesi

dışındaki her türlü unsurdan etkileneceğini ve dolayısıyla bu iradenin, deterministik faktörlerinden etkileneceğini ve dolayısıyla da ortaya diğer şartlardan bağımsız olmayan bir şartlı özgür irade ve sınırlı rasyonellik durumunu ortaya çıkaracağını göstermektedir.

Şekil 1: Özgür İrade – Determinizm Süreci

Dolayısıyla, nasıl ki insanların özgür iradelerinin olduğu ve rasyonel davrandıklarını inkâr mümkün değilse, aynı zamanda bu iradeyi ve rasyonelliği etkileyebilecek faktörlerin de varlığını inkâr etmek de mümkün değildir. Bu nedenlerle de bireylerin özgür iradelerinin ve rasyonelliğinin sınırlı olduğu göz ardı edilmemelidir. Bu sınırlılık, caydırıcılık eksenli sistemlerin sınırlılığını da beraberinde getirmektedir. Rasyonelikte sınırlı bireylerin kesin, hızlı ve şiddetli dahi uygulansalar devlet eliyle uygulanan cezaların korkusu ile suç işleme davranışından kaçınabileceklerini öngörmek mümkün değildir.

3.Caydırıcılık mı Yoksa Suçun Yer Değiştirmesi mi?

Yukarıda açıklandığı gibi cezalandırmaya dayalı bir caydırıcılık gayreti “fırsatların sınırlı, suçun getireceği faydaların azalmış ve maliyetlerin de artmış” (Schmaller, 2004:120) olacağı ortamlar oluşturabileceğinden zaman zaman bölgesel anlamda suçlarda azalma meydana getirebilmektedir. Ancak bu azalma her zaman için beklenen caydırıcı etkinin sonucu olmayabilir. Bazen suçlar, artan riskler veya ‘yükselen suç maliyeti’ sonucunda yer değiştirebilirler (Brown vd., 1998:215; Cornish ve Clarke, 1987).

Clarke (1983:245), Felson ve Clarke (1998:27) ile Barr ve Pease’e (1990) göre suçlular, işlemek istedikleri suçlara yönelik önleyici tedbirler alındıkça, suçun getirisinin aldıkları risklere göre daha büyük olacağı şekilde kendilerini ayarlar ve değişiklikler yaparlar. Bu bağlamda, suçun “yer değiştirmesi” veya “suçta kayma” altı değişik şekilde meydana gelebilir.

Birincisi, suçun mekânsal olarak yer değiştirmesidir (*geographical displacement*) (Clarke, 1983:245; Cornish ve Clarke, 1987:933; Felson ve Clarke, 1998:25; Sherman vd., 1989:46–49). Suçun yoğun olarak işlendiği yerlerde alınan tedbirlerin artırılması (polislin belli bölgelerde devriye sayısını artırması gibi) sonucunda o bölgede suç işlenmesinin zorlaşması ile suçlular, o suçu daha rahat işleyebilecekleri yerlere giderek yeni suç mahalleri arayabilirler. Örneğin, bir bölgedeki fuhuş suçuyla mücadele için o bölgede artan polisiye uygulamalar neticesinde başka bölgelere kayması suçun mekânsal olarak yer değiştirmesine güzel bir örnektir.

İkincisi, suçun zamansal olarak yer değiştirmesidir (*temporal displacement*) (Clarke, 1983:245; Cornish ve Clarke, 1987:933; Felson ve Clarke, 1998:25; Katyal, 2002). Ne var ki suçun zamansal olarak yer değiştirmesi, mala karşı ve şahsa karşı işlenen suçlarda farklılıklar gösterebilir (Jacop ve Lefgren, 2003:1565, 1571–1573). Suçun, suçun hedefi olan mekânlarda belli zamanlara has alınan tedbirler sonucunda veya suçun hedefi olma potansiyeli olan bireylerin hayat rutinlerini değiştirmeleri sonucunda suçlular, suçu işleyecekleri vakitleri tedbirlerin en aza indirildiği zamana kaydırabilirler ki bu durumda da suçun zamansal olarak yer değiştirmesi söz konusu olur. Örneğin, polislin uyuşturucu çetelerinin yoğunlaştığı yerlerdeki devriyelerini ve istihbari faaliyetlerini artırması ile zehir tacirleri faaliyetlerini polislin ortallıklarda en az görüldüğü zamanlara kaydırmak istemeleri suçun zamansal olarak yer değiştirmesine örnek olarak verilebilir.

Üçüncüsü, suçun bir hedeften bir diğerine kaymasıdır (*target displacement*) (Clarke, 1983:245; Felson ve Clarke, 1998:25). Suça hedef olabilecek unsurların güçlendirilmesi (*target hardening*), suçluların bu hedeflerden vazgeçerek benzer faydayı sağlayabilecek daha kolay hedeflere yönelmelerine neden olabilmektedir (Detaylı tartışma için bkz: Clarke, 1995). Örneğin, kapkaç çeteleriyle mücadele için polislin sivil ekipler kurarak suçluların en yoğun olduğu bölgelere yerleşmesi ile kapkaççıları ve yankesicileri yakalamaya başlaması ile suçlular hedef olarak gençler yerine daha تنها yerlerdeki yaşlıları tercih edebilirler.

Dördüncüsü, suçluların, alınan tedbirler karşısında veya değişen şartlar ile suç işleme tekniklerini değiştirmelerine (*tactical displacement*) de neden olabilmektedir. (Clarke, 1983:245; Felson ve Clarke, 1998:25). Örneğin, kredi kartı dolandırıcılığı yapan bir çete, teknolojik olanaklardan faydalanarak artık insanların kartlarını çalmaya uğraşmak yerine aynı suçu daha kolay ve sorunsuz bir şekilde internet üzerinden

işlemeye başlayabilir. Böylece hem yakalanma riskini azaltmış hem de elde edecekleri gelirlerini de katlamış olurlar. Bu anlamda, herhangi bir geleneksel suç tipinin daha yeni ve üstün teknikler ve teknolojik yenilikler kullanılarak işlenmesi suç işleme taktiklerindeki değişime oldukça güzel bir örnek teşkil edebilir. Benzer bir şekilde, polisin uyuşturucu tacirlerine yönelik tedbirleri artırması ve operasyonlarını sıkılaştırması neticesinde bu kişilerin suç işleme metotlarında akla hayale gelmeyecek değişikliklere gittiklerini görüyoruz. Örneğin, çanta, elbise vs gibi eşyalarında bu maddeleri taşıyamaz hale gelen uyuşturucu kuryelerinin, bu maddeleri bazen doğal vücut boşluklarına yerleştirdikleri, bazen de küçük poşetler halinde yuttukları yönündeki haberler bu duruma en çarpıcı örneklerdendir.

Beşincisi, suçlunun, elde etmeyi arzuladığı faydayı elde edebileceği başka bir suç türüne kaymasıdır (*crime type displacement*) (Clarke, 1983:245; Cornish ve Clarke, 1987:933; Felson ve Clarke, 1998:25). Cornish ve Clarke'a göre, suç tercihini şekillendiren bir takım "tercih-belirleyen-özellikler" (*choice structuring properties*) vardır ki bu özellikleri "belirli suç tipleriyle bağlantılı fırsatlar, maliyetler ve faydalar" olarak özetlemek mümkündür (Cornish ve Clarke, 1987:933). Örneğin, daha fazla para kazanma hırsıyla evlerden hırsızlık yapan bir suçlu, polisin devriyelerini artırması, belediyenin ışıklandırmayı artırması, ev sahiplerinin alacakları suçu önleyici ve caydırıcı tedbirler neticesinde, yine aynı saikin etkisiyle ya başka yerlerde hırsızlığa devam eder, ya hırsızlık yaptığı zamanı değiştirir, ya da aynı faydayı (mesela daha çok para kazanmak) sağlayacak başka suç tiplerine kayabilir. Dolayısıyla, suç fırsatlarının azaldığı, maliyetlerin arttığı, faydaların azaldığı zamanlarda ve yerlerde suç ille de son bulmaz, bazen de yer değiştirir zira bireyin suç işlemesine neden olan faktörler hala geçerliliklerini korumaktadırlar (Konuyla ilgili çalışmalara ilişkin bir değerlendirme için bkz: Hesselning, 1994).

Altıncısı, suçlunun yerini başka suçluların almasıdır (*perpetrator displacement*). Suçun yer değiştirmesindeki bu altıncı tür, esasen suçun değil suçluların yer değiştirmesidir. Barr ve Pease'e (1990:279) göre bu durum, getirisi yüksek bir suçu işlemek için her zaman pek çok suçlunun bulunacağı için, eski suçluların bir şekilde bu alandan çekilmeleri durumunda yeni suçlular tarafından bu boşluğun doldurulacağını ya da eskilere ek olarak yeni suçluların da bu alanda faaliyet göstermeye başlayacağını ifade eder.

Yukarıda ortaya konulan hususlar göstermektedir ki, cezaların etkinliğinin artırılması ve birtakım suç grupları için bölgesel anlamda suç oranlarının azaltılması esasen genel olarak suç karşısında toplumsal bir başarı ifade etmemektedir. Zaman zaman suçlar toplumun coğrafi bir bölgesinden veya sosyal bir kesiminden uzaklaşsalar da caydırıcılık temelli politikalar ile toplumdan tamamen ortadan kaldırılamamakta, farklı zamanlara, farklı mekânlara, farklı mağdurlara ve farklı suç tiplerine kaymakta, kriminoloji literatüründe de ifade edildiği şekliyle “yer değiştirmektedir.”

4. Suç ve Suçlu Özelliklerine Göre Caydırıcılığın Sınırları

Beccaria’ya göre cezaların caydırıcı olabilmeleri için kesinlik, hızlilik ve orantılı bir şiddetliliğe sahip olmaları gerektiği yukarıda açıklanmıştı. Ancak, tüm diğer sosyal hadiseler gibi caydırıcılık konusu da standart bir takım teorik kalıplarla açıklanamayacak kadar karmaşıktır. Bu karmaşanın temelinde ise “suç” olayının insan temelli bir sosyal oluşum olması ve pek çok sosyal ve fiziki değişkene bağlı olarak şekillenmesi yatmaktadır. Buradan hareketle de denilebilir ki, cezaların caydırıcılık yönünde göstereceği etki, suç ve suçlu özelliklerine göre aşağıda açıklandığı gibi sınırlı olacaktır.

4.1. Suçun Özelliğine Göre Caydırıcı Etkideki Değişim

Devlet eliyle yürütülen yaptırımlardan beklenen caydırıcı etki suçun sahip olduğu farklı özelliklere göre aşağıda açıklandığı gibi sınırlılık gösterebilecektir.

4.1.1. Suçun Araç veya Amaç Oluşuna Göre Caydırıcılığın Sınırları

Cezaların beklenen caydırıcılık etkisine sahip olmasında etkili olan önemli hususlarda birisi suçun bir başka faydaya ulaşmak için gerekli görülen bir araç mı yoksa özel olarak ulaşılacak istenen bir amaç mı olduğu konusudur. Suçu özel olarak o suç sonrasında yaşayacağı tatmin ve haz için işleyenlerin, başka bir faydaya ulaşmak için suç işleyenlere oranla suç işleme isteklerini kontrol altına almaları daha zordur, yani caydırıcılık bu tip durumlarda daha düşüktür. Çünkü bu tip suçlar daha çok ihtirasla işlenen suçlar olduğu için, kişi davranışlarının ne getirip götüreceğini pek hesap edemez. Oysa diğer tip suçlarda arka plandaki

amaç belli bir kazanç olduğu için kişi, risklerin artması durumunda o hedefe ulaşabilmek için başka yolları deneyebilir Brown vd., 1998:199; Chambliss, 1967; Matsueda vd., 2006; Zimring ve Hawkins, 1973)

Tablo 1: Suçun Özelliğine Göre Caydırıcı Etkideki Değişim
(Brown vd.'nden 1998:200 adapte edilmiştir)

Suçun Özelliği	Caydırıcılık Düzeyi
<i>Karar verme şekline göre</i>	
Rasyonel (Kar-zarar hesabi yapılarak işlenen suç)	Yüksek
Rasyonel Değil (Kar-zarar hesabi yapılmadan işlenen suç)	Düşük
<i>Suçun araç mı amaç mı oluşuna göre</i>	
Araç (Aslında suç, dolaylı sebep; suç, başka bir şeye ulaşmak için işleniyor)	Yüksek
Amaç (Suç, doğrudan yapılması arzulanan şey)	Düşük
<i>Suçun hedefine göre</i>	
Mala Karşı (Şiddet içermiyor)	Yüksek
Şahsa Karşı (Şiddet içeriyor)	Düşük
<i>Suçun tanımlanışına göre</i>	
Mala Prohibita (Haddi zatında suç değil - suç olarak tanımlanan davranışı aslında toplum suç olarak kabul etmiyor ancak kanunlar tarafından suç sayılmış)	Yüksek
Mala in Se (Haddi zatında suç olan eylem - suç olarak tanımlanan davranış insanlar tarafından da yanlış olarak kabul ediliyor)	Düşük
<i>Suçun işlendiği yer yönüyle</i>	
Kamu alanı – halka açık alan	Yüksek
Özel alan	Düşük

4.1.2. Suçun Hedefi Bakımından Caydırıcı Etki

Suçun mala karşı mı, yoksa sahsa karşı mı işlendiği de caydırıcılık seviyesini etkileyen başka bir faktördür. Mala karşı işlenen suçlar, caydırıcı faktörlerden en çok etkilenen suçlardır. Çünkü genellikle bu tip suçlar hem rasyonel suçlardır hem de enstrüman (araç) suçlardır. Dolayısıyla suçlular riskin arttığı zamanlarda ve yerlerde alternatif suç hedeflerine yönelebilirler. Böylece, caydırıcı etki kendisini göstermiş olur (Andrenaes, 1971; Brown vd., 1998:199; Silberman, 1976).

4.1.3. Suçların Tanımlanışı Açısından Caydırıcı Etki

Suçların nasıl tanımlandıkları da suçun caydırıcılık düzeyine etki eden başka bir unsurdur. Bazı suçlar, suç olarak tanımlanmasalar da insanlar tarafından yanlış olarak kabul edilerek sosyal kontrol mekanizmaları tarafından işlenmeleri engellenen veya kontrol altında tutulan eylemlerdir ki Latince ifadesiyle bu tip suçlara *mala in se* denir. Diğer suçlar ise, aslında insanlar tarafından suç olarak kabul edilmeyen ancak kanun koyucu tarafından suç olarak tanımlanan eylemlerdir ve Roma Hukuku'nda *mala prohibita* olarak adlandırılırlar.¹ Dolayısıyla, ilk kategoriye giren suçlar, kanunca yasak olmasa bile toplum bu tür davranışlara izin vermez. Oysa ikinci tip suçlar, kanunlar tarafından yasaklanmazsa insanlar bu suçların tanımına giren davranışları yapmaktan çekinmezler (Brown vd., 1998:199; Schmallegger, 2004:111–112).

4.1.4. Suçların İşlendiği Mahal (Yer) Yönüyle Caydırıcı Etki

Suçun işlendiği yer de caydırıcılık üzerinde etkili olan faktörlerden birisidir. Halka açık bir yerde işlenebilecek bir suça yönelik yakalanma riski özel alanlarda (mesela kişinin evine girerek hırsızlık gibi) işlenen suçlara göre çok daha fazladır (Brown vd., 1998:199). Aynı şekilde, koruyucu tedbirlerin alındığı yerlerde ve hatta bu yerlerin yakınlarında suçlular kendilerini tehdit altında hissetmekte ve kendilerine daha güvenliksiz suç hedeflerinin bulunduğu yerler aramaktadırlar (Felson ve

---

¹ Bazen de bunun tam tersi olur: halkın suç veya en azından kötü bir davranış olarak gördüğü eylemler bazen kanunlar tarafından suç olmaktan çıkarılabilir (*decriminalization*). Mesela, Hollanda gibi bazı Avrupa ülkelerinde uyuşturucu kullanımı suç olmaktan çıkarılmıştır ve hatta bu maddelerin rahatlıkla alınabileceği ve kullanılabilceği mekânlar devlet eliyle düzenlenmiştir.

Clarke, 1998). Bu nedenle de suçların işlendiği yerlere bağlı olarak caydırıcılık unsurları farklı çaplarda etkiler ortaya koyacaktır.

4.2. Şahsın Özelliğine Göre Caydırıcı Etkideki Değişim

Şahısların özelliklerine göre de caydırıcı etkide bir takım değişimlerin meydana geldiği görülebilir. Suçu bir hayat tarzı olarak görme, suçtaki uzmanlık seviyesi, suç ile riske atılan şeylerin miktarı, yaş, cinsiyet, sosyoekonomik durum ve diğer kişisel özelliklerin bireyin suça bakışına ve suçun önlenmesi ve caydırılmasına yönelik tedbirlere karşı göstereceği tepkilerin tahmin edilmesine yardımcı olabilirler. Kriminoloji'deki yaygın caydırıcılık çalışmalarına bakıldığında, çoğunlukla, acaba suç tipleri arasında caydırılabilirlik bakımından bir fark olup olmadığı araştırılırken, bireyler arasında caydırılabilirlik bakımından olması muhtemel farklılıklar nadiren araştırma konusu yapılmıştır. Tablo 2.'de de görüldüğü gibi, suçu bir hayat tarzı olarak görme, suçta uzmanlık, risk alma, yaş, cinsiyet, sosyoekonomik durum ve diğer kişisel özelliklere bağlı olarak bireylerin caydırıcı tedbirlere yönelik gösterdikleri tepkiler de farklı olmaktadır (Brown vd., 1998:209–215).

4.2.1. Suçu Bir Hayat Tarzı Olarak Benimseme, Suçta Uzmanlık ve Caydırıcılık

Suçu bir hayat tarzı olarak gören ve hayatını suçtan kazanma durumunda olan bireyler üzerinde cezaların caydırıcı etkisi en aza iner. Aynı şekilde, kişinin suçta ne kadar usta olduğu konusu bireyin alması muhtemel cezalara karşı bakışında önemli bir etki yapmaktadır. Suçta profesyonellik artıkça ceza tehdidi karşısında duyulan korku ve endişe de azalmaktadır (Brown vd., 1998:210, 212; Deng, 1997).

Tablo 2: Şahsın Özelliğine Göre Caydırıcı Etkideki Değişim
(Brown vd.'nden 1998:212 adapte edilmiştir)

Suçun Özelliği	Caydırıcılık Düzeyi
<i>Suçu bir hayat tarzı olarak görme oranı</i>	
Düşük	Yüksek
Yüksek	Düşük
<i>Suçtaki uzmanlık seviyesi</i>	
Amatör	Yüksek
Profesyonel	Düşük
<i>Riske attığı şeyler</i>	
Çok	Yüksek
Az	Düşük
Yaşlı	Yüksek
Genç	Düşük
Kadın	Yüksek
Erkek	Düşük
<i>Sosyo-ekonomik durum (Sosyal Sınıf)</i>	
Yüksek seviye	Yüksek
Düşük seviye	Düşük
<i>Kişilik özellikleri</i>	
Gelecek eksenli	Yüksek
Şimdiye odaklı	Düşük
Kararlı	Yüksek
Kararsız (ne zaman ne yapacağı belli olmayan)	Düşük
Kötümser	Yüksek
İyimser	Düşük
Risk alamayan	Yüksek
Risk alabilen	Düşük
Otoriter	Yüksek
Otoriter olmayan	Düşük

4.2.2. Riske Atılacak Şeylerin Varlığına / Miktarına Göre Caydırıcı Etki

Yapılan araştırmalara göre insanlar, yaşları arttıkça, sosyoekonomik statü ve sosyal sınıfları yükseldikçe, yani riske atacak maddi ve manevi varlıkların miktarı arttıkça yaptırım gerektirebilecek eylemlere karşı daha temkinli yaklaşmakta ve daha dikkatli davranmaktadır. Gerçekten de, gerek yaşlı gerekse de toplumda saygın bir konumda olan insanlar, işgal ettikleri bu konumları itibarıyla, riske atacakları daha fazla şey olduğu için diğer insanlara oranla cezalara ve cezayı gerektiren davranışlara karşı çok daha hassastırlar. Örneğin öğrenciler üzerinde yapılan bir araştırmada, kopya çekmekten caydırılması/alıkonulması/önlenmesi en zor olan çocukların not ortalaması düşük olanlar oldukları zira bu gruba giren öğrencilerin kaybedecek şeylerinin diğerlerine göre çok daha az olduğu bulunmuştur (Brown vd., 98:209–210). Caydırıcılık literatüründe en çok araştırılan konulardan birisi de polis tarafından gözaltına almaların ailesine şiddet uygulayan bireyler üzerindeki caydırıcı etkisidir. Bu çalışmalar ile kişinin polis tarafından gözaltına alınmasından sonra ailesine yeniden kötü muamelede bulunup bulunmaması üzerindeki etkileri araştırılmıştır.

ABD'nin Minneapolis şehrinde yapılan deneylerde, aile içi şiddet uygulayan bireyler, gözaltına alma ve hakkında işlem yapma, uyarma ve tavsiye verme ve son olarak da kişinin evden 8 saat boyunca uzaklaştırılması gibi üç farklı duruma rastgele atanarak bu kişilerin durumları 6 ay sonra hem resmi polis istatistikleri hem de mağdurların itirafları doğrultusunda değerlendirilmiştir. Bulgular polis tarafından gözaltına alınan ve hakkında yasal işlem yapılan bireylerin diğer iki kontrol grubuna göre ailelerine karşı çok daha az saldırgan tavırlar sergiledikleri görülmüştür (Sherman ve Berk, 1984: 261). Bu etkinin kişinin yaşadığı toplumda tanınan ve sayılan bir kişi olması ve iş-güç sahibi ve sosyal statü sahibi olması durumunda en üst düzeye çıktığı da yine literatürde sıkça bahsi geçen bir husus olarak karşımıza çıkmaktadır. Zira kaybedecek şeyleri arttıkça insanların bu şeyleri kaybetmemek için en azami ölçüde gayret gösterdikleri bilinmektedir (Konu hakkında ayrıntılı izah için bkz: Pate ve Hamilton, 1992; Sherman, 1992; Sherman vd., 1992; Tobby, 1957).

4.2.3. Cinsiyete Göre Caydırıcılığın Sınırları

Cinsiyet bakımından cezaların caydırıcı etkisindeki değişime ilişkin bulgular karışıktır. Araştırma sonuçları birbirleriyle çelişmekte ve sağlıklı bir genelleme yapmaya imkân tanımamaktadır. Ne var ki, özellikle ataerkil aile yapısının güçlü olduğu toplumlarda kültürel nedenlerden ötürü kadınların davranışlarının daha çok geleneksel kontrol mekanizmalarıyla şekillendiği bilinen bir gerçektir. Aynı şekilde, bu tür toplumlarda erkek üzerinde ise benzer bir baskı mekanizması bulunmamaktadır. Dolayısıyla erkeklerin kanunlar ve resmi kurallara karşı daha az duyarlı oldukları görülmektedir (Brown vd., 1998:210–211). Hagan (2003), erkek egemen bir aile yapısının, kızlara ve erkekler için biçtiği rol farklılıkları dolayısıyla, daha çocukluktan itibaren erkeklerin cüretkâr ve başıboş tavırlara girmelerine hoş bakılmasına ve kız çocuklarının ise baskı altında tutulmasına neden olduğunu bildirmektedir. Dolayısıyla Hagan (2003), erkek çocuklarının risk almak için sürekli cesaretlendirildiği ve çoğu zaman da hoyratça tavırlarının takdirle karşılandığı bir ortamda, belli bir yaştan itibaren başlarının belaya girmesinin ve suç işlemelerinin çok da şaşırtıcı bir şey olmadığını bildirmektedir.

4.2.4. Diğer Kişisel Özellikler ve Caydırıcılığın Sınırları

Caydırıcılık noktasında önemli olan kişisel özelliklerden birisi de tehlikeyi seven ve risk almaktan hoşlanan bir kişilik yapısına sahip olmaktır. Riskten ve tehlikeden zevk alan ve heyecan peşinde koşan insanlar diğer insanlara göre suçtan caydırılması en zor olan grupta yer alırlar. Aynı şekilde, hazır zamana odaklı yaşayarak alacakları zevklerini ve hazlarını öteleyemeyenler ile düşünmeden hareket eden bireylerin cezaların tehdidi ile suçtan vazgeçme ihtimali sabırlı ve nefesine hâkim insanlara göre daha düşüktür. Aynı paralelde, heyecanı ve risk almayı seven kişiliklere sahip bireylerin risk almaktan çekinen bireylere göre suçtan caydırılmaları daha zordur (Brown vd., 1998:209–210; Gottredson ve Hirschi, 1990:113-115; Nagin ve Paternoster, 1993:471-472, 490-491; Wilson ve Herrnstein, 1998:47-65; Wilson ve Daly, 2006).

Sonuç

Özellikle son yıllarda artan suç mağduru olma korkusu ve suçların toplumda uyandırdığı infial bir kere daha ceza adalet sistemi üzerinden devlet eliyle uygulanan cezaların etkinliğini arttırarak bu sorunların üstesinden gelme gayretini ön plana çıkartmıştır. Toplumun çeşitli kesimleri cezaların daha şiddetli, hızlı ve kesin bir şekilde uygulanarak suç işleme düşüncesinin caydırılmasını beklemektedir. Ne var ki, bu beklentilerin paralelinde geliştirilen politikalar (cezaların ağırlaştırılması, ceza adalet sisteminin büyütülmesi, daha fazla ceza infaz kurumunun faaliyete geçirilmesi v.s.) beklendiği yönde bir etki gösterememektedir. Bu çalışma, ortaya çıkan bu hayal kırıklığının temelinde, genel olarak suçla mücadele politikalarının esasını oluşturan cezaların etkinliğini arttırarak bir caydırıcı etki oluşturma amacına dayalı yaklaşımların esasen pek çok açıdan sınırlılıklarının bulunduğunu, bu nedenle de bu tür politikaların beklenen etkiyi oluşturamayacağı fikrini bilimsel veriler ışığında tartışmıştır.

Bu alanda gerçekleştirilen bilimsel çalışmalar göstermektedir ki; bireylerin rasyonel hesaplar yaparak suça yöneldiğini ve bu hesabın cezaların etkinliğini arttırarak caydırma yönünde bozulabileceğini esas alan düşünce öncelikle bireyin rasyonelliği ile sınırlıdır. Toplumda her bireyin eşit seviyede rasyonel hareket edeceğini varsaymak en iyi ihtimalle fazla iyimserlik olacaktır. Rasyonelliğin bireysel sınırlılığı göz ardı edilse dahi her suçun rasyonel bir tercih sonucu ortaya çıkmadığı gerçeği yine rasyonellik-caydırıcılık doğrultulu yaklaşımları suç karşısında etkisiz bırakmaktadır. Bireylerin rasyonelliklerindeki sınırlılıkların ötesinde, suçun herhangi bir zaman-mekân kesitinde istatistiksel olarak azalmış olması o suçun önlendiği anlamına gelmez, zira suç aynı toplum içerisinde veya toplumlar arasında yer değiştirebilir. Tüm bu gerçekler yanında, cezaların etkinliğini arttırarak elde edilmek istenen caydırıcı etki suç ve suçlu özelliklerine bağlı olarak her durumda aynı olmaz, farklı kişiler ve durumlar için caydırıcı etkide büyük farklılıklar görülebilir.

Yukarıda gerçekleştirilen, bilimsel çalışmalara dayalı değerlendirmeler ışığında ortaya çıkan sonuç son yıllarda gerek Türkiye’de gerekse diğer gelişmiş toplumlarda devletlerin izledikleri ceza etkinliğini-caydırıcılığı artırma odaklı suç politikaları ile toplumların suçtan çektikleri acılardan kurtulmalarının çok olası olmadığına işaret etmektedir. Ceza adalet sisteminin daha geniş bir yapı ile daha etkin hale

getirilmesi, cezaların miktarının arttırılması gibi politikalar toplum bireyleri arasında kısa vadede belirli seviyede bir tatmin sağlayabilir. Ne var ki, bu tür politikaların uzun vadede suçların etkisi itibariyle şiddetlenmesi, yer değiştirmesi ve daha fazla korkuya neden olması sonuçlarını beraberinde getireceği düşünülürse kaybedilecek zaman ve tüketilecek toplumsal kaynaklar adına sonucun düşündürücü olacağı ortadadır.

Kriminoloji literatürü toplumsal bağın, sosyal denetimin, eğitim seviyesinin ve diğer sosyal politika temelli yaklaşımların suçların önlenmesi adına büyük önem arz ettiğini tekrar tekrar ortaya koymaktadır. Gerek Türkiye, gerekse diğer ülkeler kısa vadede toplumda popüler olabilecek salt cezalandırma-caydırma eksenli suç politikaları yerine, sosyal yönü güçlendirilmiş, insan odaklı ve toplumlarda genel bir iyileşmeyi hedefleyen politikalarla suçları önlemeye çalışmalı ve suçla mücadele etmelidir. Elbette bu tür politikalar çok kısa vadede suç sorununu ortadan kaldırmayacaklardır. Ancak uzun vadede ortaya koyacağı faydalar ile toplumsal huzur ve barış adına çok daha olumlu olacaklardır. Ayrıca kriminolojik çalışmalar ortaya koymaktadır ki; toplumun devlet eliyle uyguladığı cezalar pek çok zaman insanlara vurdukları “suçlu” damgası ile uzun vadede bu insanların toplumdan ve kanunlara ve sosyal kurallara saygılı bir yaşam tarzından uzaklaşarak suça daha yatkın ve yakın olmalarına neden olmaktadır (Becker, 1991; Braithwaite, 2005; Lemert, 1979; Thorsell ve Klemke, 1972; Tannenbaum, 1979). Bu bağlamda denilebilir ki; toplumlar devletin sadece etkili bir cezalandırma sistemi ile suçları caydırabileceği fikrini yeniden değerlendirmelidir. Teorik anlamda kriminolojik çalışmaların ortaya koyduğu ve pek çok ampirik çalışmanın desteklediği sosyal temelli iyileştirmeler mevcut suç önleme ve suçla mücadele yaklaşımları ile en iyi şekilde birleştirilmelidir. Bu bağlamda, toplumsal kontrolün, yani toplumun bireyler ve sivil kurumları ile kendi kendini denetlemesi, suçu oluşturan ve insanları suça yönelten etkenleri ayrıştırabilmesi yeteneğinin arttırılması ve bunun öneminin vurgulanması mutlaka önemsenmelidir. Bunun yanında devletin de sadece ceza adalet sistemi ile değil tüm kurumları ile toplumu iyileştirecek, suça ilişkin etkenleri (gelir adaletsizliği, işsizlik, eğitimsizlik, vs.) ortadan kaldıracak politikalara önem vermesi gerekmektedir.

Sonuç olarak, bu çalışma Türkiye ve diğer ülkelerde uygulanan suç politikalarının spesifik olarak değerlendirilmesine yönelik ampirik çalışmaların yapılmasına bir davet sunmaktır. Gerek Türkiye, gerekse diğer toplumlar adına suç karşısında uygulanacak bilimsel temelli,

popülist kaygılardan uzak, uzun vadede toplumsal huzur ve refahı arttıracak politikaların uygulanmasına ve bu tür politikaların toplumsal bazda değerlendirilmesine ve şekillendirilmesine şiddetle ihtiyaç vardır.

Kaynaklar

- Andrenaeus, Johannes, (1971), “Deterrence and the Specific Offenses”, *University of Chicago Law Review*, 39, pp. 537-559.
- Barr, Robert and Pease, Ken, (1990), “Crime Placement, Displacement, and Deflection”, *Crime and Justice*, Vol.12, pp. 277–318.
- Becker, Gary S., (1968), “Crime and Punishment: An Economic Approach”, *Journal of Political Economy*, Vol. 76, No. 2, pp. 169–217.
- Becker, Howard S., (1991), *Outsiders: Studies in the Sociology of Deviance*, New York: The Free Press.
- Braithwaite, John, (2005), *Crime, Shame and Reintegration*, 15th Edition, New York, NY: Cambridge University Press.
- Brown, Stephen E; Finn-Aage Esbensen, and Gilbert Geis, (1998), *Criminology: Explaining Crime and its Context*, Third Edition, Cincinnati, OH: Anderson Publishing.
- Center on Juvenile and Criminal Justice, (2001), “Widening the Net in Juvenile Justice and the Dangers of Prevention and Early Intervention,” Dokümana çevrimiçi erişilebilecek adres: <http://www.cjccj.org/files/widening.pdf>. (Erişim Tarihi: 01.06.2009).
- Clarke, Ronald V., (1983), “Situational Crime Prevention: Its Theoretical Basis and Practical Scope”, *Crime and Justice*, Vol. 4. pp. 225–256.
- Clarke, Ronald V., (1995), “Situational Crime Prevention”, *Crime and Justice*, Vol.19, Building a Safer Society: Strategic Approaches to Crime Prevention, pp. 91–150.
- Cornish, Derek B. & Clarke, Ronald V., (1987), “Understanding Crime Displacement: An Application of Rational Choice Theory,” *Criminology*, Vol.25, No.4, pp.933–945.

- Deng, Xiaogang (1997), "The Deterrent Effects of Initial Sanction on First-Time Apprehended Shoplifters", *International Journal of Offender Therapy and Comparative Criminology*, Vol.41, No.3, pp.284-297.
- DuBow, F., McCabe, E. & Kaplan, G., (1979), *Reactions to Crime: A Critical Review of the Literature*, U.S. Government Print Office, pp.93-99.
- Dymond, Jonny, (2006), "Widening the EU's Criminal Justice Net," BBC News, Brussels, web: <http://news.bbc.co.uk/2/hi/europe/5410518.stm>. (Erişim Tarihi: 01.06.2009).
- Felson, Marcus and Clarke, Ronald V., (1998), *Opportunity Makes the Thief: Practical Theory for Crime Prevention*, Home Office, Policing and Reducing Crime Unit, Police Research Series, Paper 98, Elektronik olarak erişilebilecek adres: Home Office, Crime Reduction Web Site, at <http://www.homeoffice.gov.uk/rds/prgpdfs/fprs98.pdf>.
- Gottfredson, Michael R., and Travis Hirschi, (1990), *A General Theory of Crime*, Stanford: Stanford University Press
- Hagan, John, (2003), "A Power-Control Theory of Gender and Delinquency," in Francis T. Cullen and Robert Agnew (eds) *Criminological Theory: Past to Present – Essential Readings*, Second Edition, pp.253–261.
- Hesseling, Rene B.P., (1994), "Displacement: A Review of the Empirical Literature," In Ronald V. Clarke (ed.), *Crime Prevention Studies*, Vol. 3, Criminal Justice Press, Monsey, New York, Willow Tree Press, Inc.
- Jacob, Brian A. and Lefgren, Lars, (2003), "Are Idle Hands the Devil's Workshop? Incapacitation, Concentration, and Juvenile Crime", *The American Economic Review*, Vol.93, No.5, pp. 1560–1577.
- Jefferey, C. R., (1985), "Criminology as an Interdisciplinary Behavioral Science," In Frank H. March and Janet Katz (eds), *Biology, Crime and Ethics*, Cincinnati, OH: Anderson Publishing Company.
- Katyal, Neal Kumar, (2002), "Architecture as Crime Control", *The Yale Law Journal*, Vol.111, No.5, pp.1039–1139.

- Lemert, Edwin, (1979), "Primary and Secondary Deviation in Joseph E. Jacoby, *Classics of Criminology*, First Edition, Oak Park, IL: Moore Publishing Company, pp.193–195.
- Mainprize, Stephen, (1992), "Electronic Monitoring in Corrections: Assessing Cost Effectiveness and the Potential for Widening the Net of Social Control", *Canadian Journal of Criminology*, Vol.34, No.2, pp. 161-180.
- Matsueda, Ross L.; Kreager, Derek A.; and Huizinga, David, (2006), "Deterring Delinquents: A Rational Choice Model of Theft and Violence", *American Sociological Review*, Vol.71, No.1, pp. 95–122.
- Miceli, Renato; Roccato, Michele; and Rosato, Rosalba, (2004), "Fear of Crime in Italy: Spread and Determinants", *Environment and Behavior*, Vol. 36, No. 6, pp.776-789.
- Nagin, Daniel S. and Paternoster, Raymond, (1993), "Enduring Individual Differences and Rational Choice Theories of Crime", *Law & Society Review*, Vol.27, No.3, pp. 467-496.
- Parker, K. D. & Ray, M. C., (1990), "Fear of Crime: An Assessment of Related Factors", *Sociological Spectrum*, Vol.10, No.1, pp.29–40.
- Pate, Anthony M. and Hamilton, Edwin E., (1992), "Formal and Informal Deterrents to Domestic Violence: The Dade County Spouse Assault Experiment", *American Sociological Review*, Vol.57, No.5, pp. 691–697.
- Schmallegger, Frank, (2004), *Criminology Today: An Integrative Introduction*, Third Edition Update, Upper Saddle River, NJ: Pearson–Prentice Hall.
- Sherman, Lawrence W. (1992), *Policing Domestic Violence: Experiments and Dilemmas*, The Free Press, New York.
- Sherman, Lawrence W. and Berk, Richard A., (1984), "The Specific Deterrent Effects of Arrest for Domestic Assault" *American Sociological Review*, Vol.49, No.2, pp. 261–272.
- Sherman, Lawrence W., Gartin, Patrick R., and Bueger, Michael E., (1989), "Hot Spots of Predatory Crime: Routine Activities and the Criminology of Place", *Criminology*, Vol.27, No.1, pp. 27–55.

- Sherman, Lawrence W., Smith, Douglas A., Schmidt, Janell D. and Rogan, Dennis P., (1992), "Crime, Punishment, and Stake in Conformity: Legal and Informal Control of Domestic Violence", *American Sociological Review*, Vol.57, No.5, pp. 680–690.
- Silberman, Matthew, (1976), "Toward a Theory of Criminal Deterrence", *American Sociological Review*, Vol.41, No.3, pp. 442–461
- Skogan, W. & Maxfield, M., (1981), *Coping with Crime*, Beverly Hills, CA: Sage Publications.
- Tannenbaum, Frank, (1979), "The Dramatization of Evil", in Joseph E. Jacoby, *Classics of Criminology*, First Edition, Oak Park, IL: Moore Publishing Company, pp.192–193.
- Thorsell, Bernard A. and Klemke, Lloyd W. (1972), "The Labeling Process: Reinforcement and Deterrent?", *Law & Society Review*, Vol.6, No.3, pp. 393–404.
- Toby, Jackson, (1957), "Social Disorganization and Stake in Conformity: Complementary Factors in the Predatory Behavior of Hoodlums", *Journal of Criminal Law, Criminology and Police Science*, Vol.48, No.1, pp. 12–17.
- Wilson, James Q., (1975), *Thinking about Crime*, New York: Basic Books, Inc.
- Wilson, James Q., and Hernstein, Richard J. (1998), *Crime and Human Nature: The Definitive Study of the Causes of Crime*, New York: Simon & Schuster.
- Wilson, Margo and Daly, Martin, (2006), "Are Juvenile Offenders Extreme Future Discounters?", *Psychological Science*, Vol.17, No.11, pp. 989–994.
- Zimring, Franklin E. and Hawkins, Gordon J., (1973), *Deterrence: The Legal Threat in Crime Control*, Chicago: University of Chicago Press.